

Avoin tiede ja tutkimus –hankkeen strategiaryhmän 7. kokous

MUISTIO

Aika: Ma 20.4.2015 klo 10–12

Paikka: Opetus- ja kulttuuriministeriö, kokoushuone Väinämöinen, Meritullinkatu 10, Helsinki

Osallistujat:

Riitta Maijala, opetus- ja kulttuuriministeriö (puheenjohtaja)
Juha Haataja, opetus- ja kulttuuriministeriö (varapuheenjohtaja)
Kristiina Hormia-Poutanen, Kansalliskirjasto
Seppo Kangaspunta, työ- ja elinkeinoministeriö
Minna Karvonen, opetus- ja kulttuuriministeriö
Timo A. Tanninen, sosiaali- ja terveysministeriö
Sari Löytökorpi, valtioneuvoston kanslia
Heikki Mannila, Suomen Akatemia
Anne Miettinen, liikenne- ja viestintäministeriö
Tuomo Mäki, valtiovarainministeriö
Sami Niinimäki, opetus- ja kulttuuriministeriö
Tuomas Parkkari, tutkimus- ja innovaationeuvosto *Kai Husson* sijaisena
Hanna-Miina Sihvonon, sisäministeriö, *Esa Käyhkön* sijaisena
Thomas Wilhelmsson, Helsingin yliopisto
Anne Kauhanen-Simanainen, valtiovarainministeriö (pysyvä asiantuntija)
Pirjo-Leena Forsström, CSC – Tieteen tietotekniikan keskus (pysyvä asiantuntija)
Jenni Hyppölä, CSC – Tieteen tietotekniikan keskus (sihteeri)

Poissa:

Kai Husso, Tutkimus- ja innovaationeuvosto, *sijaisena Tuomas Parkkari*
Laura Höijer, ympäristöministeriö
Outi Kallioinen, Lahden ammattikorkeakoulu
Kimmo Koski, CSC – Tieteen tietotekniikan keskus Oy
Esa Käyhkö, sisäministeriö, *sijaisena Hanna-Miina Sihvonon*
Mikko Peltonen, maa- ja metsätalousministeriö
Viveca Still, opetus- ja kulttuuriministeriö
Tuuli Toivonen, Open Knowledge Finland ry
Marja Vaarama, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos

Vierailijat:

Pentti Aspila, Luonnonvarakeskus
Leif Laaksonen, CSC – Tieteen tietotekniikan keskus
Pekka Olsbo, Jyväskylän yliopisto

Liitteet:

- Liite 2. 11.2.2015 pidetyn kokouksen pöytäkirja
- Liite 5. Työryhmäseminaarin ja kv-seminaarin tulokset
- Liite 7. Toimintakulttuuriselvityksen tulokset ja ehdotus luokitteluksi
- Liite 9. Julkaisutyöryhmän raportti
- Liite 10. Avoimuuden politiikat –raportti
- Liite 11. ATT-uutiskirje
- Liite 12. Avoimuuden tunnustus

ASIALISTA

1. Kokouksen avaus ja esityslistan hyväksyminen

Puheenjohtaja avasi kokouksen kello 10.03.
Aikataulusyistä siirrettiin Tuomas Parkkarin OECD:n Open Science –asioiden alustus esityslistan kohdaksi 3.

Päätös: Hyväksyttiin esityslista em. muutoksella.

2. Edellisen kokouksen pöytäkirja

Päätös: Hyväksyttiin edellisen kokouksen 11.2.2015 pöytäkirja.

Keskusteluasiat:

3. OECD:n Open Science–asiat (*Tuomas Parkkari, TIN*)

Tuomas Parkkari kertoi ajankohtaisista Open Science -asioista OECD:ssä. OECD:n Open Science -projekti on mittava hanke, johon Suomi on Parkkarin mukaan vaikuttanut merkittävästi sekä politiikan linjaajana että keihäänkärkiesimerkkinä. CSTP:n (tiede- ja teknologiapolitiikka-komitea) raportti Making Open Science A Reality tarjoaa malleja, ratkaisuja ja esimerkkejä, joiden avulla valtiot voivat tehdä politiikkasuosituksia. Suomen panos raportin tekemisessä on ollut huomattava.

Lokakuussa järjestetään ministerikokous, jonka teemana on Open Science ja Big Data. Kokouksen julkilausuma tulee olemaan politiikanomainen kannanotto, johon kansalliset hallitukset ovat sitoutuneet. Kokouksessa on kaksi punaista lankaa: digitaalisuuden merkitys tiede- ja innovaatiopolitiikoille, sekä kansainvälinen yhteistyö. Temaattisia alueita ovat Tutkimus ja innovaatio, alakohtinaan innovaatiostrategia, julkisen tutkimuksen vaikuttavuuden parantaminen sekä avoimen tieteen ja Big datan edistäminen. Kyseessä on merkittävä paikka esitellä suomalaista työtä ja politiikkojen toteuttamista näillä alueilla.

Tulevalla Hollannin puheenjohtajakaudella avoin tiede on vahvasti agendalla. Parkkari totesi Suomella olevan merkittävä paikka kansainvälisessä yhteistyössä, ja maamme asema avoimen tieteen edelläkävijänä tarjoaa mahdollisuuden esitellä osaamista vieraillekin.

Tiedoksi

4. Research Data Alliance (RDA) -esittely (*Leif Laaksonen, CSC*)

Leif Laaksonen esitteli RDA:n toimintaa. RDA on tutkijalähtöinen foorumi, jonka tavoitteena on mahdollistaa tutkimusdatan jakaminen yli valtioiden ja tieteenalojen rajojen. RDA toimii interest- ja working groupeissa, joissa edellisissä keskustellaan ja jälkimmäisissä pyritään tuottamaan konkreettisia ratkaisuja, kuten prosessikuvauksia tai koodia. Puolivuositain järjestetään yleiskokous, seuraavaksi syksyllä Pariisissa, jossa asialistalla on etenkin yritysten edustajien mukaan saaminen RDA:n toimintaan. Osallistuminen kansallisella tasolla on tärkeää, koska RDA on yksi poikkitieteellisistä foorumeista, tutkimusaineistot ovat internetin tapaan kansainvälisiä ja ne hyödyttävät Suomea monin tavoin. Laaksonen mukaan mukanaolo RDA:ssa myös tukee muilla foorumeilla tehtävää kv-yhteistyötä.

5. Keskustelut rahoittajien kanssa (*Juha Haataja*)

Juha Haataja kertoi OKM:n keskusteluista tutkimusrahoittajien kanssa. Rahoittajien lähtökohtana on edetä vaiheittain avoimuuden edistämässä. Huomioitavaa on linjausten seuranta ja toimeenpanon mahdollistaminen. ATT:n seminaarissa 6.5. asiasta kuullaan tarkemmin rahoittajatahojen puheenvuoroissa.

Todettiin keskustelujen olevan hyödyllisiä. Laaja näkökulma on tärkeä ja road map -suunnittelulla voidaan ohjata toimintaa pitkäjänteisesti. Samalla on seurattava, mitä maailmalla tapahtuu ja mihin kansainväliset rahoittajat ovat menossa, tässä etenkin Horisontti 2020 -linjaukset ja USA:n kehitys ovat tärkeitä. Tieteenalakohtaiset erot on huomioitava. Tutkijoiden ja tutkimusorganisaatioiden sekä rahoittajien ja välittäjäorganisaatioiden suhteet ja keskinäinen kommunikaatio on olennaista tutkijoiden työn tukemiseksi. Kilpailukyvyyn säilyttäminen tällä alueella on tärkeää.

6. Työryhmäseminaarin ja kv-seminaarin tulokset (*Juha Haataja*)

Juha Haataja esitteli ATT -työryhmäseminaarin 27.3. ja Avoimen tieteen kansainvälinen tilannekuva -seminaarin 13.4. tuloksia. Työryhmäseminaarissa oli 7+1 työryhmää, 16 puhujaa, 105 ilmoittautunutta ja 93 seuraajaa verkossa. Teemoina olivat mm. rinnakkaisjulkaisemisen edistäminen, avoimuuden politiikat ja vaikuttavuus. Seminaari sai Haatajan mukaan erityisen hyvää palautetta.

Avoimen tieteen kansainvälinen tilannekuva -seminaarissa oli neljä paneelia, 73 ilmoittautunutta ja 45 seuraajaa verkossa. Suomalaisten todettiin olevan aktiivisia ja mukana todella monessa avoimeen tieteeseen liittyvässä asiassa. Molempien seminaarien tallenteet, diat ja storifyt löytyvät avointiede.fi -sivustolta.

Keskustelussa todettiin, että ATT-hankkeen tulee määrittää yhteinen kansallinen näkemys ("systemaattinen strategia"), miten avoimuutta

kehitetään. Hankkeiden ja asioiden suuresta määrästä ja nopeasta kehityksestä johtuen tarvittavia toimia on vaikea suunnitella tarkasti etukäteen. Päätettiin ottaa seuraavaan kokoukseen kansainvälisestä yhteistyöstä tilannekatsaus. Keskustelussa nousi esiin myös avoimuuden vaatimusten toteutumisen seuraaminen käytännössä esimerkiksi TEAS-toiminnassa, jotta avoimuusnäkökohtien huomioiminen toteutuisi myös hankkeen aikana. Tällä hetkellä seuranta on haasteellista, koska valmiita mittareita tai rakenteita ei vielä ole. Tässä ATT-hanke voisi tarjota synergiaa ja konkreettista apua.

7. Tieto käyttöön -rahoitushaun päätökset (*Juha Haataja*)

Juha Haataja kertoi 25.11.2014 OKM:n avaamaan hakuun tulleen hakuajan päättymiseen 30.1.2015 mennessä 41 hakemusta lähes 10M€ edestä. Suuri osa hakemuksista tuli korkeakouluista ja yliopistoista. Avustusta myönnettiin yhteensä 1,081 M€ seuraaville hankkeille:

- Aalto-korkeakoulusäätiö: Linked Open Data Science -palvelu.
- Svenska Handelshögskolan: Nopea siirtyminen avoimuuteen – NopSA.
- Jyväskylän yliopisto: Suomi rinnakkaistallentamisen mallimaaksi – Suunnitelma avoimen julkaisemisen prosessien tukemiseksi.
- Turun yliopiston koulutussosiologian tutkimuskeskus RUSE: Avoimen tieteen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden mittarit.
- Seinäjoen ammattikorkeakoulu Oy: Avoimuuden lisääminen korkeakoulujen käyttäjälähtöisessä innovaatioekosysteemissä.

Keskusteluasiat

8. Toimintakulttuuriselvitys (*Pirjo-Leena Forsström*)

Pirjo-Leena Forsström kertoi alkuvuonna toteutetusta korkeakoulujen toimintakulttuurin avoimuuden kypsyystason arvioinnista. Arviointiin kuului tilannekartoitus korkeakoulujen verkkosivuilla olevan tiedon pohjalta sekä OKM:n korkeakouluille lähettämä kysely tiekartan neljän osa-alueen (tutkimuksen perusolemus, osaaminen, palvelut ja infrastruktuuri, sekä vaikuttavuus) toteuttamisesta. Avoimuuden kypsyystasoa arvioitiin strategioiden, politiikkojen ja periaatteiden, sekä ohjauksen ja ohjeiden näkökulmista. Muutamissa korkeakouluissa avoimuus toteutuu jo hyvin, toisissa työ on vasta alussa. Kuitenkin korkeakoulujen sisäisissä ohjeissa on tuloksia enemmän avoimuutta ja asenteissa on sitoutuneisuutta avoimuuteen. Selvitystyö jatkuu tutkimuslaitosten tilanteen selvityksellä. Jo saatuja tuloksia esitellään 6.5. järjestettävässä seminaarissa.

Keskustelussa nostettiin esiin tutkimusalueita joissa käsiteltävistä asioista johtuen voi olla sensitiivistä tietoa, mitä ei voida sellaisenaan jakaa vaan tarvitaan käyttöoikeuksien hallintaa yms. ratkaisuja. Todettiin, että avoimuuden tulee olla "viisasta", eli milloin se on juridisesti ja muuten mahdollista. Avoimuus ei ole mustavalkoista, kaiken ei tarvitse olla kaikille avointa. Kyseessä on kulttuurimuutos. Suuri avoimuus on tietoisien resursoinnin ja osittain myös kansainvälisen avoimen kulttuurin tulosta. Proaktiivisuudesta huolimatta jalkauttaminen vaatii isossa organisaatiossa aikansa. Sovittiin, että

selvityksiä täydennetään myöhemmin sovittavalla tavalla. Jatkokyselyt tutkimuslaitoksille sovittiin lähetettävän ministeriöiden kautta, jolloin saadaan hallinnon ohjeistus mukaan. Tieteenalojen erot on huomioitava.

Päätöasiat

9. Julkaisutyöryhmän raportti (*Pekka Olsbo*)

Julkaisutyöryhmän puheenjohtaja Pekka Olsbo esitteli työryhmän laatiman raportin. Tehtävänä oli selvittää yleinen avoimen julkaisemisen tilannekuva, EU-tason vaatimukset toimenpiteet sekä tilanne Suomessa. Tämän perusteella työryhmä laati suosituksia avoimen julkaisemisen kehittämiseksi Suomessa tutkimusorganisaatioille, -rahoittajille ja ministeriöille.

Työryhmä suosittelee mm. OA -julkaisujen maksujen keskitettyä käsittelyä ja tarkemman datan keräämistä avoimuuden indikaattoreista. Näin mahdollistetaan avoimuuden kehittymisen seuranta, luotettava raportointi, yksinkertaisemmat prosessit ja suomalaisen tieteen parempi näkyvyys maailmalla.

Keskustelussa todettiin että OA -indikaattoritiedot ovat äärimmäisen olennaisia, mutta tiedonkeruussa hybridi-julkaisun määritelmässä on ongelmia. Lisäksi todettiin, että rinnakkaistallennus ja OA -julkaiseminen eivät ole toisiaan poissulkevia vaihtoehtoja. Kansainvälinen kehitys vie suuntaan, jossa OA -julkaisujen laatu nousee. Siksi etenkin tässä transitivaiheessa vaihtoehdot tulee pitää avoinna ja tukea molempia malleja. Korkeakouluilta on tiedusteltu OA -julkaisumaksujen määrää. Maksuille voisi olla keskitetty organisaatiokohtainen tai kansallinen järjestelmä. Maksuihin liittyy kuitenkin vielä paljon avoimia kysymyksiä. Rahoituksen kohteet, kriteerit ja mahdollinen katto hyväksyttävälle julkaisukustannuksille vaativat keskustelua. Laadun varmistaminen on tärkeää. Todettiin raportin olevan erittäin hyödyllinen ja tulleen hyvään aikaan myös rahoittajien ja Juuli-tiedonkeruun kehittämisen kannalta. Kiitettiin ryhmän puheenjohtajaa ja koko ryhmää hyvästä työstä.

Päätös: Hyväksyttiin raportti ja lähetettiin kiitokset työryhmälle.

10. Avoimuuden politiikat-raportti (*Pentti Aspila*)

Avoimuuden politiikat -työryhmän puheenjohtaja Pentti Aspila esitteli työryhmän laatimaa raporttia. Infraselvityksiä on tehty paljon, nyt keskityttiin käyttöpolitiikkoihin ja käytännön toimiin. Tarvitaan työkaluja, joilla prosessia viedään eteenpäin ja luodaan avoimuutta mahdollistavat rakenteet, ympäristön tarpeet tunnistaen. Keskustelussa todettiin elinkaarikysymysten olevan tärkeitä myös ATT -hankkeen päätyttyä. Kyseessä on toimintakulttuurin muuttaminen, joten rahoittajien tulisi huolehtia rakenteiden tulevaisuudesta ja rahoituksesta tulevaisuudessa vaikeassa taloustilanteessa. Todettiin, että palvelutyöryhmältä on tulossa keskustelun tueksi palvelukartta syksyyn mennessä. Todettiin raportin olevan ajankohtainen ja tärkeä, ja kiitettiin puheenjohtajaa ja työryhmää hyvästä työstä.

Päätös: Hyväksyttiin raportti ja lähetettiin kiitokset työryhmälle.

11. ATT Uutiskirje (*Pirjo-Leena Forsström*)

Päätös: Hyväksyttiin uutiskirje 2/2015 lähetettäväksi ja julkaistavaksi.

12. Avoimuuden tunnustus syksyn foorumin yhteydessä (*Pirjo-Leena Forsström*)

Pirjo-Leena Forsström esitteli Avoimuuden tunnustuksen, jonka OKM antaa ATT-hankkeen syksyn yhteistyöfoorumissa 11.11. avoimuutta edistävästä esimerkillisestä toiminnasta. Tunnustus annetaan korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten toimintakulttuurin avoimuudesta tehdyn selvityksen perusteella avoimuuden suhteen kypsimmäksi havaitulle organisaatiolle. Keskustelussa pohdittiin tunnustuksen fyysistä tai digitaalista muotoa, sekä myöntämisen kriteeristöä, huomioidaanko lähtötilanne, vai pelkkä sijoitus. Päätettiin palata asiaan myöhemmin.

Päätös: Hyväksyttiin esitys tunnustuksesta. Tunnustuksen kriteeristö ja ulkomuoto päätetään myöhemmin.

13. Muut asiat

Timo A. Tanninen kertoi EU:n Horisontti 2020:n SC6:n työohjelman 2016–2017 hankehakujen luonnoksesta. Työohjelma on viimeistelyvaiheessa, se hyväksyttäneen ennen kesää ja julkistettaneen kesälomakauden jälkeen. Hankehaut avataan tulevana syksynä.

14. Kokouksen päättäminen

Puheenjohtaja päätti kokouksen kello 11.57.